

Hateboer...meer dan een zwembad

Bij de naam Hateboer zal de gemiddelde Sittardenaar meteen denken aan het zwembad bij het sportcentrum. Dit zwembad draagt nu de naam De Nieuwe Hateboer. Vóór de renovatie was het kortweg De Hateboer. Gelukkig is het traditie om bij de naamgeving van accommodaties zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bestaande historische benaming van de plek, waar zij worden gevestigd. Maar wat was nu eigenlijk die bewuste Hateboer? Een rechthoekige strook land, gelegen in de Schwienswei, omgeven door lange grachten, droeg die naam. Het perceel strekte zich uit van de Stadbroekermolen tot aan de Rode Beek. De lengte bedroeg circa 600 en de breedte circa 100 meter. De grachten waren dubbel uitgevoerd en werden gevoed door het water van de

Molenbeek. Aan de noordzijde, vloeide het water af in de toen nog kronkelende Rode Beek. Bij extreem hoge waterstanden kon het water in het noordelijke stuk wegstromen via een Wijer naar de Geleenbeek. Tot circa 1850 heeft er aan de westzijde van het complex een boerderij gelegen die De Spieker werd genoemd. In 1351 werd deze boerderij al genoemd in een archiefstuk dat de grenzen van de Heerlijkheid Sittard beschrijft: *"...so langs de bek (beek) vort tot in Reijners Hofken en dan tot ingen hage, daer de vuijrstat (stookplaats=bakoven) van dien woonhuijse is; van doir tot op de rode bek toe, daar steit einen pael in de bek, dat plecht te heiten die Luttelbrücke..."*.

Functie van de Hateboer

Welke functie het grachtencomplex gehad heeft, is nog steeds een raadsel. Uit de naam Hateboer zou men kunnen afleiden dat het ging om een verdedigbare boerderij (hathus = strijd en boer = boerderij), een stuk land, waar men ten tijde van bedreiging het vee in veiligheid kon brengen. Een beetje te vergelijken met de voorburch van Huis op de Berg.

De ligging van het complex in een moerasgebied, dat vroeger vrijwel ondoordringbaar geweest moet zijn, is uiterst strategisch. Meer dan driekwart van de Hateboer was door moeras omgeven. Door het opwerpen van de grond uit de grachten was ertussen een droog gebied ontstaan, dat slechts bereikbaar was via een smalle ingang. Op verscheidene plaatsen zijn in Nederland en omliggende landen, dergelijke zogenaamde aardwerken gevonden. Vaak waren het voorlopers van een motte of een burcht. Maar in dit complex zijn nooit resten van vroege bewoning, van een kleine toren of kasteel aangetroffen. Een ander mysterie is het feit dat de Hateboer, voor zover bekend, nergens in de oude archieven staat vermeld. Wie heeft de opdracht tot de aanleg gegeven

De herstelde gracht van de Hateboer. De binnengracht op de voorgrond is al gedeeltelijk gevuld met water. Links van het pad loopt de nog droge buitengracht.

(Foto Ries van Doorn)

Detail uit de Trachotkaart (1805) met daarin aangegeven de Hateboer en De Spieker (SP). Vergelijk de grootte van de Hateboer eens met die van de binnenstad.

en wie heeft die uitgevoerd? De aanleg van zo'n 2800 meter gracht (de grachten zijn immers dubbel uitgevoerd) in een moerasgebied moet een onvoorstelbaar karwei zijn geweest.

Een bijzonder groot complex

Qua omvang en grootte is er in heel Nederland niets waarmee de Hateboer te vergelijken is. De dubbele gracht aan de kant van de Tuddenderweg, is kaarsrecht over de gehele lengte van maar liefst 600 meter! Om een beetje een idee te geven: 600 meter is ongeveer gelijk aan de doorsnede van de binnenstad van de Putpoort tot aan de Limbrichterpoort. Op het bijge-

voegde detail uit de Trachotkaart is die forse afmeting duidelijk herkenbaar.

De komst van het CIOS en de teloorgang van de Hateboer

In de zestiger jaren werd de Schwienswei ten behoeve van de sportaccommodaties van het CIOS en de bouw van het zwembad heringericht. De historische belangen waren ondergeschikt aan de vooruitgang van de stad en meer dan driekwart van het Hateboercomplex ging verloren. Volgens de huidige archeologische opvattingen had dit nooit mogen gebeuren. De Hateboer is misschien wel unieker dan de stadswallen te noemen.

Schwienswei onlangs opnieuw op de schop.

Onlangs is het Schwiensweigebied opnieuw op de schop genomen om het toegankelijker te maken voor het grote publiek. Gelukkig leven we nu in een andere tijd, een tijd waarin behoud van het culturele erfgoed wordt gewaardeerd. Ditmaal is niets verloren gegaan. De resterende grachten zijn juist beter zichtbaar gemaakt. Voortaan worden ze gevoed met water uit de visvijver. Het water in de grachten moet in vroeger tijden heel zuiver zijn geweest. Bij het uitdiepen kwamen veel zoetwatermossels tevoorschijn, sommige meer dan 15 cm lang! Wat zullen ze vroeger daarvan gesmuld hebben. Wie weet, groeien er binnenkort opnieuw mossels en zal het zwembadrestaurant in De Nieuwe Hateboer ze op het menu kunnen zetten. Bij recent archeologisch onderzoek is gebleken dat de Hateboer, waarschijnlijk een Romeinse weg komende vanuit Tüddern kruist. Hieruit kan men voorzichtig concluderen dat de Hateboer moet zijn aangelegd ná de Romeinse tijd en in ieder geval niet in de IJzertijd, zoals wel eens wordt beweerd.

Op de informatieborden die recent in dit wandelgebied gebied zijn geplaatst, ontbreekt de vermelding van de Hateboer niet. Voor veel Sittardenaren is het echter nog onbekend terrein. Het is beslist aan te bevelen ter plekke eens een wandeling te gaan maken. De prachtige natuur en het cultuurhistorisch erfgoed gaan er vrijwel naadloos in elkaar over.

Ries van Doorn